

Uskontotieteellistä oppikirjatutkimusta. Tutkijavierailu saksalaiseen Georg Eckert -instituuttiin

Riina Keto-Tokoi
Turun yliopisto

Kun yksi väitöskirjani ohjaajista, Tuomas Martikainen, ehdotti minulle kesällä 2016, että hakiisin saksalaiseen Georg Eckert -instituuttiin (*The Georg Eckert Institute for International Textbook Research*) tutkijavaihtoon, en ollut koskaan kuullutkaan tällaisesta instituutista. Selvitin, että instituutti on erikoistunut oppikirjatutkimukseen ja myöntää vuosittain noin 30 tutkijapaikkaa *Research Fellowship* -nimikkeellä tutkijoille ympäri maailmaa. Instituutti on perustettu nykyisessä muodossaan vuonna 1975 ja se ilmoittaa tehtäväkseen oppikirjojen ja muiden opetusmateriaalien analysoinnin eri puolilta maailmaa ja eri aikakausilta useiden tieteenalojen mukaisesti.

Kuva 1: Instituutin kirjasto ja vierailevien tutkijoiden työskentelytilat sijaitsevat vanhassa huvilassa aivan Braunschweigin keskustan lähellä.
Kuva: Riina Keto-Tokoi.

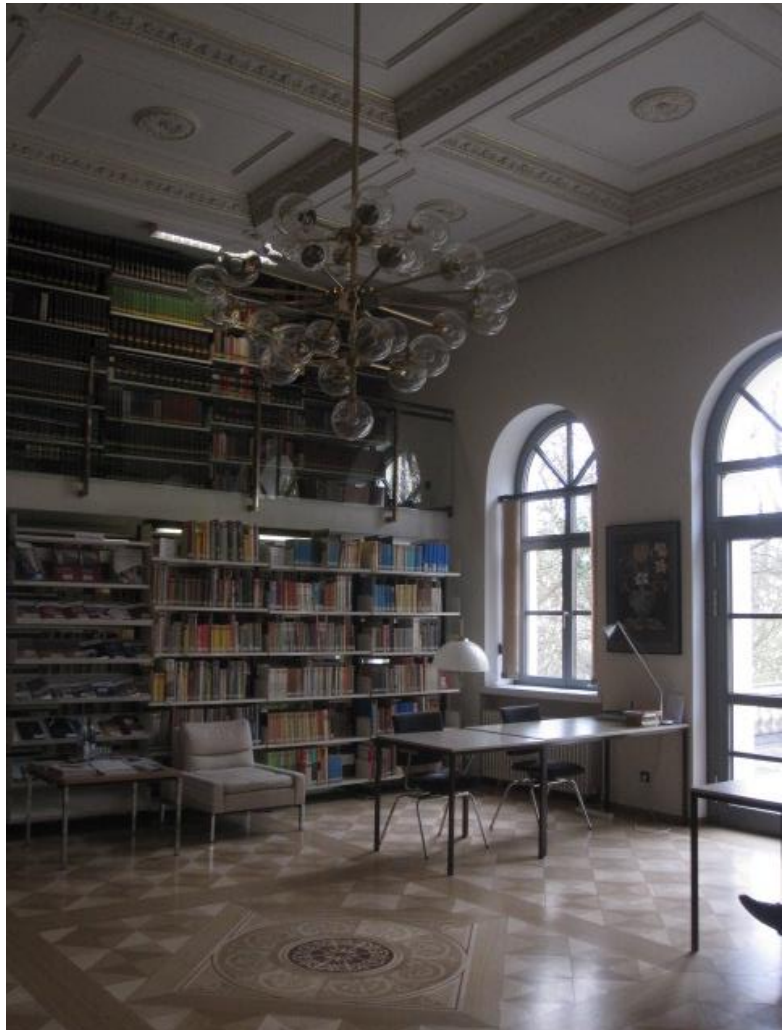
Teen väitöskirjaa Turun yliopiston uskontotieteen oppiaineeseen islamista ja sekularismista turkkilaisessa koulutusjärjestelmässä, erityisesti uskonnonopetuksessa. Osa tutkimusmateriaalistani on turkkilaisia uskonnon oppikirjoja. Instituutti vaikutti mielenkiintoiselta ja hyvältä paikalta verkostoitua ja vaihtaa näkemyksiä muiden aihetta käsittelevien tutkijoiden kanssa. Haku tutkijavierailuun päättyi elokuun lopussa 2016 ja joulukuussa sain tiedon, että hakemukseni on hyväksytty. Maaliskuun lopussa 2017 matkustin Pohjois-Saksaan 250 000 asuun Braunschweigiin, missä instituutti sijaitsee, neljäksi viikoksi.

Saavuttuani perille sain heti perusteellisen selvityksen instituutin kirjastosta ja sen huomattavista arkistoista. Minulle kerrottiin, että kirjastossa on maailman kattavin kokoelma historian, maantieteen, yhteiskuntatieteiden ja etiikan/uskonnon oppikirjoja ympäri maailmaa. Lisäksi kirjastossa löytyy opetussuunnitelmia ja saksankielisiä aapisia. Kirjastossa on tällä hetkellä pääsy 253 000 painettuun kirjaan ja

online-julkaisuun. Oppikirjakokoelma kattaa 176 500 painettua kirjaa ja online-julkaisua 173 eri maasta ja tieteellinen kirjallisuuskokoelma 76 500 painettua kirjaa ja online-julkaisua. Kirjaston kokoelmiin kuului muun muassa useita hyllyjä oppikirjoja natsi-Saksasta ja DDR:stä. Itse en kuitenkaan valitettavasti osaa saksaa, joten tyydyin vain selailemaan kirjoja ja katselemaan kuvia.

Minua tietysti kiinnostivat erityisesti turkkilaiset uskonnon oppikirjat, joita instituutissa ei kuitenkaan ollut vielä kovin mittavaa kokoelmaa. Kirjastonhoitaja selitti minulle, että arkistoon alettiin kerätä uskonnon oppikirjoja vasta vuonna 2012, joten kaikkien maiden kohdalla kokoelma ei ollut vielä suuri. Kun instituutti perustettiin, se keskittyi erityisesti konfliktitutkimukseen, jossa painotettiin maantieteen ja historian oppikirjojen tutkimusta. Uskonnontutkimus uskontotieteellisestä näkökulmasta on alkanut näkyä instituutin tutkimuksissa enemmän vasta 2010-luvulla.

Instituutti on jaettu viiteen eri laitokseen: Tutkimuskirjasto, Digitaalinen informaatio ja tutkimusinfrastruktuuri, Oppikirjat ja yhteiskunta, Eurooppa: narratiivit, mielikuvat ja tilat sekä Oppikirjat media. Uskonnontutkimus kuului pääasiassa Oppikirjat ja yhteiskunta -laitokseen. Laitoksen johtaja on islamin ja Afrikan tutkimuksesta väitellyt tohtori Riem Spielhaus, joka keskittyy tutkimuksissaan uskontojen väliseen vuorovaikutukseen. Häntä kiinnostaa erityisesti se, miten saksalaisissa oppikirjoissa muslimit subjektivoidaan: miten oppilaista, joille islam ei ole tuttua, tehdään muslimeita. Spielhaus kertoi, että hänet palkattiin instituuttiin alkusyksystä 2016 erityisesti hänen islamin asiantuntemuksensa ansiosta. Instituutin arvioinnissa oli annettu suositus, että islamin tutkimus täytyy olla osa instituutin ohjelmaa. Mutta kuten hän minulle totesikin, ei pelkästään islamin tutkimus riitä, vaan uskonnon ja uskontojen ymmärtäminen laajemmin on tärkeää.

Kuva 2: Instituutin kirjastossa on hyvät työskentelytilat tutkijoille. Kuva: Riina Keto-Tokoi.

Laitoksessa on tällä hetkellä vain kaksi tutkijaa, jotka keskittyvät tutkimuksissaan erityisesti uskontoon. Spielhausin lisäksi tohtori Zrinka Štimac tutkii sitä, miten uskonnollista monimuotoisuutta voidaan käsitellä oppikirjoissa uskontotieteellisestä näkökulmasta. Tähän liittyen tohtori Spielhaus kertoi Hampurissa tehtävästä kokeilusta, jossa kaikille oppilaille on annettu

samaa uskonnonopetusta ja luovuttu eriytetystä uskonnonopetuksesta. Kokeilu on saanut Spielhausin mukaan useilta eri ryhmiltä positiivisen vastaanoton.

Tutkijavierailuni aikana tutustuin myös instituutin kahteen turkkilaiseen tutkijaan. Heidän kanssaan keskustelimme omien tutkimusprojektiemme ohella myös Turkin perustuslakiuudistusta koskevasta kansanäänestyksestä, jossa oli enimmäkseen kyse presidentin valtaoikeuksien laajentamisesta. Virallinen äänestyspäivä oli huhtikuun 16. päivä 2017, mutta Saksassa asuvat turkkilaiset saivat äänestää ennakkoon 27.3–9.4. välisenä aikana. Saksassa asuvista noin 1,4 miljoonasta äänioikeutetuista turkkilaisesta 63,07 prosenttia äänesti lopulta presidentin valtaoikeuksien laajentamisen puolesta. Kansanäänestyksen lopputulos kokonaisuudessaan oli tuki Erdoğanille ja presidentin valtaoikeuksien laajentamiselle. Olimme kuitenkin tapaamieni turkkilaisten tutkijoiden kanssa samaa mieltä siitä, että oli äänestyksen tulos ollut mikä tahansa, niin presidentti Erdoğanin autoritaarinen johtaminen ei olisi muuttunut miksikään. Kansanäänestys ja perustuslain muuttaminen vain antavat sille laillisen oikeutuksen.

Tutkimuskirjallisuuden ja turkkilaisten uskonnon oppikirjojen lukemisen lisäksi tutkijavierailuni aikana järjestettiin kollokvio, jossa senhetkiset vierailevat tutkijat esittelivät omia tutkimusprojektejaan. Oma esitelmäni käsitteli sitä, miten diskursiivisesta uskonnontutkimuksesta voi olla hyötyä oppikirja-analyyseissä. Esittelin erilaisia diskursseja, joiden avulla uskonto-kategoria rakentuu keväällä 2017 käytössä olevissa turkkilaisissa uskonnon oppikirjoissa. Esiin nostamiani diskursseja olivat maailmanuskontodiskurssi, kulttuuriperintödiskurssi, autenttinen uskonto -diskurssi ja sekularismidiskurssi. Näissä diskursseissa islamia korostetaan uskontona, joka on viimeisin ja autenttisin maailmanuskonto, sopivin turkkilaisille eikä ristiriidassa valtion virallisen ideologian, sekularismin, kanssa.

Neljän viikon työskentely instituutissa oli antoisaa, koska rauhallisessa Braunschweigissa oli hyvä keskittyä lukemiseen ja kirjoittamiseen. Instituutti tarjoaa hyvät mahdollisuudet tutkimuksen tekemiseen ja lisäksi instituutin henkilökunta on todella avuliasta, ystävällistä ja asiantuntevaa. Voin suositella jokaiselle, jonka tutkimusaihe liittyy koulutukseen, tutkijavierailua Georg Eckert -instituuttiin!

Lisätietoja: <http://www.gei.de/en/home.html>